

Willy Claes Een *ultiem* gesprek
Rik Van Cauwelaert

WAT IK
NOG
KWIJT
WIL

*‘De wereld is een gevaarlijke plaats. Niet alleen
vanwege degenen die kwaad doen, maar ook vanwege
degenen die toekijken en niets doen.’*

– ALBERT EINSTEIN

Inleiding

Vijf jaar lang werkte de Nederlandse schrijver Geert Mak aan *Wisselwachter. Amerika-Europa 1933-1945*, een boek over de veranderende relatie tussen de Verenigde Staten en het oude continent tijdens het lange presidentschap van Franklin Delano Roosevelt. Al die tijd zat Mak met zijn neus in de archieven en leerde hij veel over zijn protagonisten, president Roosevelt en zijn rechterhand Harry Hopkins. Uiteindelijk schreef hij een meer dan 600 bladzijden dikke reconstructie van een tijdperk.

Toen *Wisselwachter* in het voorjaar van 2025 verscheen, bleek het plots uiterst actueel. In het boek leerde de lezer hoe Roosevelt en Hopkins eerst, vanaf 1933, een houding moesten aannemen tegenover de opkomst van nazisme en fascisme in Europa, hoe ze hun land uiteindelijk in en door de oorlog leidden en een oorlogseconomie op poten zetten, hoe ze hun positie bepaalden tegenover de andere hoofdrolspelers, met voorop Churchill en Stalin, en hoe ze er uiteindelijk mee in slaagden nazi-Duitsland en de asmogendheden op de knieën te krijgen. En uit de puinen van die oorlog rezen dan de NAVO en de Europese Unie op. De lezer die het boek even dichtsloeg, zag op het internet, las in de krant of hoorde op de radio ondertussen hoe tachtig jaar later net de NAVO en de Europese Unie onder vuur werden genomen door de huidige Amerikaanse president. Wat in het boek onder impuls van de Amerikanen werd opgebouwd, leek in de realiteit van de dag door dezelfde natie te worden ontmanteld. Of daar leek de Amerikaanse roerganger in ieder geval toch op aan te sturen.

In alle discussies over de NAVO en de defensie van Europa die sindsdien de politieke en maatschappelijke agenda kleuren, speelt Oost-Europa een belangrijke rol. Trump wil betere relaties met Rusland, en neemt een deel van Poetins retoriek over het NAVO-lidmaatschap van de Baltische staten en de andere Oost-Europese landen over, al marcheert de Rus-

sische president niet meteen mee in de richting die hij wil. Plots was de vraag hoe die landen in het oosten van Europa ook alweer lid van de NAVO waren geworden weer heel pregnant.

Willy Claes was in 1994 en 1995, gedurende de periode dat die uitbreiding naar het oosten plaatsvond, een tijdlang secretaris-generaal van de NAVO, en zat dus op de eerste rij toen het zich allemaal afspeelde. Hij had er op dat moment al een lange carrière aan de top van de Belgische politiek op zitten. Hij was onder meer socialistisch partijvoorzitter, vicepremier, en minister van Onderwijs, Economische Zaken en Buitenlandse Zaken. Dat hij als topman bij de NAVO werd aangesteld, was een afscheid in mineur. Toen tijdens het onderzoek naar de moord op André Cools – als een soort van zijspoor – het Agustaschandaal aan de oppervlakte kwam, nam Claes zijn politieke verantwoordelijkheid. Hij stapte op.

Vijf dagen lang zette Rik Van Cauwelaert zich in Hasselt, thuis bij Willy Claes, aan tafel voor telkens een uitvoerige gespreksessie over diens politieke loopbaan, over diens tijd bij de NAVO en over diens visie op de politieke en geopolitieke toestand – die van gisteren, die van vandaag én die van morgen. Het werd geen gesprek met een chronologische opbouw, met de biografie van de voormalige secretaris-generaal als leidraad, maar een echt tweegesprek, met alle zijwegen en plotse invallen die daarbij horen. Nergens wordt om de hete brij heen gedraaid, ook niet als het over de actuele toestand gaat. Claes is altijd contact blijven houden met mensen binnen de NAVO en volgt nog van nabij wat er in de wereld gebeurt. Hij was kroongetuige van meer dan een halve eeuw politiek en geopolitiek, en dat is hij nog steeds. Willy Claes, geboren op 24 november 1938, heeft de politiek nooit vaarwel gezegd. Hij is nog altijd voorzitter van de Hasseltse gemeenteraad en doet nog steeds zijn zegje op het partijbureau van Vooruit, de huidige incarnatie van de Vlaamse socialistische partij. Daarnaast is hij, al zijn hele leven en tot op vandaag, actief in de wereld van de klassieke muziek, als dirigent en pianist.

Toen Geert Mak aan *Wisselwachter* werkte, kon hij niet bevroeden dat zijn boek bij verschijnen zozeer in de pas van de actualiteit zou lopen. En zo ging het ook met deze gesprekken. De eerste bijeenkomsten vonden eind 2024 plaats, toen de tweede ambtstermijn van Trump nog moest be-

ginnen. Naarmate de latere gesprekken vorderden, in het voorjaar en de zomer van 2025, sijpelden de gebeurtenissen in de rest van de wereld, en dan vooral die in Washington, steeds meer binnen en kreeg al wat er gezegd werd ook steeds grotere urgentie.

Willy Claes en Rik Van Cauwelaert blikken terug, kijken om zich heen en richten de blik ook vooruit, de toekomst in. Ze doen dat met een open blik. Over Vlaanderen en België gaat het, over Europa en Amerika, over Rusland, China en de rest van de wereld. De inzichten over het verleden, het heden en de toekomst worden op bijzonder heldere wijze onder woorden gebracht. De toon van de gesprekken is vrank en vrij, waarbij de dingen bij naam genoemd worden.

Wouter Adriaensen en Silke Currinckx tekenden voor de transcripties en de redactie van de uitgeschreven teksten, ondergetekende was steeds aanwezig tijdens de gesprekken en nam de eindregie voor zijn rekening, in samenspraak met de twee protagonisten. Het laatste gesprek vond plaats in Hasselt op 16 juli 2025. De redactie van de teksten werd afgesloten op 23 augustus 2025.

Toon Horsten,
uitgever

© Gérard Fouet, AFP

Willy Claes in 1994 als secretaris-generaal van de NAVO met de Amerikaanse president Bill Clinton en de Duitse kanselier Helmut Kohl.

Eerste sessie

Het lijstje van Mitterrand – Bellen met de Secretary of State – Mobutu en Monsengwo – Een discussie met de paus – De banken van het Vaticaan – Al Gore aan de lijn – Een rogatoire commissie in Zwitserland – De broer van president Mitterrand – Paniek in de partij – Oorlog in Joegoslavië – Bob Dole en de Republikeinse kijk – Luisteren naar Slobodan Milošević – Rusland en Servië – Het vredesdividend van Bush – Václav Havel wil bij de NAVO – Lech Wałęsa ook – Naar het parlement – De demarche van Jean-Luc Dehaene – Een hersenbloeding – Een ontslag – Een brand – De breuk in de partij – Het zwijgen van God – Het ontstaan van de Rode Leeuwen – De intrede van Van Miert – Moureaux denkt, Cools spreekt – De ruzies van André Cools – Op restaurant met Guy Mathot – Een foto van Gaston Eyskens – Roken bij koning Boudewijn – Cools en de communisten

VAN CAUWELAERT: U bent in 1994 secretaris-generaal van de NAVO geworden. Wanneer bent u voor het eerst voor die functie gevraagd? Was dat al in 1993, toen u minister van Buitenlandse Zaken was in de eerste regering van Jean-Luc Dehaene?

CLAES: Ja, dat was al in 1993. Het begon tijdens een vergadering met een halve grap van de Duitse minister van Buitenlandse Zaken van Duitsland, Klaus Kinkel. 'Dat zou nog iets voor u zijn', zei hij al lachend. Ik heb daar toen mee gelachen en nam dat hoegenaamd niet serieus.

Maar dan... in 1993 had België het voorzitterschap van de Europese Unie in handen. In het nieuwe verdrag van Lissabon moest worden vastgelegd in welke Europese steden de verschillende instellingen een thuis zouden vinden. Jean-Luc Dehaene was daar niet gerust in. 'Verdomme, we gaan dan naar een serieus probleem met Parijs, Straatsburg, Brussel en noem maar op. Jij bent het best geplaatst om te proberen dat op te lossen', zei hij, en hij stuurde me op pad.

Ik heb dan een lang gesprek gehad met de Franse president François Mitterrand in het Élysée. Ik haalde negentig procent van mijn doelstellingen binnen. Brussel werd hoofdstad, én van de commissie, én van de raad, én van het Parlement, behalve voor één zitting per maand. En daar voegde de geslepen vos aan toe: 'Het moet wel de zitting in Straatsburg zijn waar de begroting wordt besproken.' Dus dat heb ik moeten toegeven. Maar voor de rest haalde ik op alle vlakken mijn slag thuis. Terwijl ik afscheid stond te nemen gaven we elkaar de hand en zei hij: 'À propos, we moeten nog een nieuwe secretaris-generaal voor de NAVO aanduiden.' Manfred Wörner, de Duitse secretaris-generaal, was heel erg ziek en zou het niet lang meer trekken. 'J'ai une petite liste', stelde Mitterrand. 'Er staan drie namen op, en jij staat bovenaan.' 'Mijnheer de president, kunnen we daar eens over spreken?' was mijn eerste reactie. 'Nee,' zei hij, 'la séance est terminée. Au revoir.' En daar stond ik.

Toen ik terug in Brussel was, belde ik meteen naar Jean-Luc om hem in te lichten dat het goed afgelopen was. Dehaene stond onder grote druk van Wilfried Martens, die zich tot een Europees geweten had ontwikkeld, en vond dat Straatsburg gedaan moest zijn, en dat alles naar Brussel moest komen. 'Bel jij maar naar Martens om hem bij te praten. Als ik dat moet gaan doen...' zei Dehaene, en ik belde dus naar Martens. 'Het is grotendeels in de zak, maar ik heb een ander probleem', zei ik, en ik vertelde

hem wat er aan het einde van het gesprek met Mitterrand gebeurd was. En potverdorie, hij wist er al van. 'Laat ze maar doen, dat gaat wel goed aflopen', zei hij. 'Maar mij is nooit gevraagd of ik daar geïnteresseerd in ben, ik ken met moeite het verschil tussen een geweer en een mitraillette. Dat is mijn ding niet', reageerde ik. 'Het gaat niet over het militaire, het gaat over al de rest. En jij ligt heel goed bij de Amerikanen', zei hij. En daarmee was voor hem de kous af.

En dan, op een schone namiddag, krijg ik de Amerikaanse Secretary of State, Warren Christopher, aan de lijn. Hij vertrok uit Duitsland, en belde me. 'Voilà, ik zit in Berlijn en neem nu het vliegtuig terug naar Washington. We kunnen een halfuur spreken zonder dat we afgeluisterd worden. Ik heb een antwoord van u nodig binnen de dertig minuten. De vraag is of u zich kandidaat zal stellen voor het ambt van secretaris-generaal.' Ik sputterde nog wat tegen. 'Ja, maar geef toe, dat is toch een beetje, een beetje... snel.' 'Dat klopt,' zegt hij, 'maar het is zo en niet anders. Binnen een halfuur moet ik van u weten wat ervan is.'

Veel tijd om na te denken had ik dus niet. Ik had mijn gedachten er natuurlijk al over laten gaan na het gesprek in het Élysée. Het sprak me wel aan, een internationale politieke functie. Dus heb ik geantwoord: 'Als u denkt dat ik de goede kandidaat ben, sta ik ter beschikking.' Na de vakantie, in september, was er de klassieke bijeenkomst bij de Verenigde Naties, het grote rendez-vous. In de marge daarvan werd een aparte vergadering van al de NAVO-ministers van Buitenlandse Zaken opgezet, waar ik dan inderdaad bij unanimité verkozen werd. Zo is het gelopen. Een grondig gesprek is daar op voorhand nooit over gevoerd, en ik heb er ook niet voor gelobbyd. Ik heb het moeten vernemen, eerst van Klaus Kinkel, die een goede vriend van mij was. En vervolgens van Mitterrand, 'J'ai une petite liste', en de Secretary of State, die zei: 'Je hebt een halfuur tijd.' En dat was het.

VAN CAUWELAERT: Ondertussen begon op de achtergrond de Agusta-affaire te spelen.

CLAES: Ik wist zelf in ieder geval niet dat er iets aan het spelen was. Op dat moment denk ik ook niet dat er al iets was. Ik kan me trouwens niet voorstellen dat de Amerikanen geen backgroundcheck op me zouden hebben uitgevoerd. Als er iets was geweest, dan zou het daarbij wel boven tafel zijn gekomen.

VAN CAUWELAERT: Een van de eerste dossiers die u op uw bord kreeg, was dat van president Mobutu van Congo, toen nog Zaïre.

CLAES: Mobutu was op dat moment al zwaar ziek, en zijn land begon uiteen te vallen. Iedereen was het erover eens dat er iets moest gebeuren, want het probleem begon zich ook naar de buurlanden te verplaatsen. De Amerikanen, de Britten, de Fransen, die toch altijd een vrij specifieke Afrikaanse politiek hebben gevoerd, maar ook de Duitsers, iedereen was het erover eens dat Zaïre een kanker aan het worden was die zich dreigde te verspreiden over heel het Afrikaanse continent. De situatie was echt niet langer houdbaar. Mobutu zelf leek het niet te kunnen schelen. Hij was in Nice in behandeling tegen een zeer ernstige kanker. 'Er moet iets gebeuren', vond iedereen. En als Belg, iemand uit het land van de voormalige koloniale mogendheid, werd ik eropuit gestuurd om te bekijken wat de mogelijkheden waren. Bedoeling was om Mobutu te laten opvolgen door iemand die de Congolese zaken al vrij goed kende en die ook bij de bevolking bekendstond als een heel redelijk en invloedrijk man: kardinaal Laurent Monsengwo, toen aartsbisschop van Kisangani. Hij was op dat moment al voorzitter van de Nationale Conferentie. Dat leek iedereen de juiste man om rust te brengen in Congo.

Die zou zo'n taak alleen mogen aanvaarden als hij toestemming kreeg van het Vaticaan. Als Belgisch minister van Buitenlandse Zaken kreeg ik de opdracht dat te gaan bespreken met het Vaticaan. Via de Amerikanen kreeg ik informatie dat Johannes Paulus II, de toenmalige, uitgesproken anticomunistische Poolse paus, bijzonder actief was geweest in de wapenhandel. Ik corrigeer mij: in de wapentrafiek, 'handel' mag ik niet zeggen, trafieken. In Afrika ging het vooral om de levering van wapens aan Angola, waar Cubaanse militairen waren neergestreken en er al twintig jaar lang meevochten met het communistische verzet tijdens de Angolese burgeroorlog. Het Vaticaan had wapens geleverd aan de prowesterse partijen in de strijd, UNITA en FNLA, die ook steun kregen van de VS en Zuid-Afrika. Die leveringen waren helemaal onder de radar gebleven. Onder meer de Italiaanse maffia was gebruikt voor de financiering van de aankoop van die wapens. En ook Mobutu had in dat hele circuit een rol gespeeld, in die mate dat de wapens afgeleverd werden op militaire basissen in Zaïre en vandaar verder richting Angola werden verscheept. Ik werd daarover ingelicht, met de boodschap dat

ik ze in het achterhoofd moest houden, maar dat ik er zeker niks over mocht zeggen.

Als eerste stap nam ik contact op met kardinaal Godfried Danneels, en tijdens een gesprek legde ik hem uit wat de bedoeling was: dat het nodig was Mobutu te vervangen door Monsengwo, maar dat ik voor we dat konden doen de toelating nodig had van de paus, en of hij voor mij een audiëntie kon regelen. Danneels zei: 'Ik vind het een uitstekend idee en ik zal zo'n afspraak regelen. Maar ik moet u waarschuwen: ik ben niet zeker' – en ik zal nooit vergeten hoe hij het formuleerde – 'dat mijn baas akkoord zal gaan.'

Maar goed, niet veel later mocht ik op audiëntie. Die begon klassiek, met lofbetuigingen voor Boudewijn en Fabiola, en dergelijke dingen meer. Toen ik vertelde wat de bedoeling was, blokte hij het meteen af. 'Geestelijken mogen geen politieke mandaten uitoefenen, het is uitgesloten', was zijn heel stellige reactie. Maar ik ging in de verdediging. 'Ik vind het verrassend, want ik heb weet van verschillende van uw kardinalen en bisschoppen die uitdrukkelijk politieke mandaten uitoefenen in onder meer Zuid-Amerika. Dus gezien de hoogdringendheid en de moeilijke situatie in Congo moet dat perfect mogelijk zijn.'

Meteen zat de paus op zijn politiek paard. Het was heel duidelijk dat het communistische juk zeer zwaar op hem gewogen had. Hij kwam uit Polen, waar de syndicale beweging rond Lech Wałęsa in de communistische tijd strijd had gevoerd voor enige autonomie. Johannes Paulus II zei: 'Mobutu heeft ons veel te grote diensten bewezen om hem zo weg te zenden.' Ik hield mij van den domme. 'Welke zijn dan de diensten die hij ons bewezen heeft?' Waarop de paus: 'Dat weet je toch ook. Al die wapens die zijn in Angola geraakt via uw basissen in Zaïre, met de bedoeling om de communisten te stoppen. En zo'n trouwe bondgenoot gaan wij nu afdanken? Is dat onze dank aan die man? We moeten hem eren, ook al is hij zwaar ziek. Nee, voor mij blijft hij de president.' En de audiëntie was voorbij.

VAN CAUWELAERT: U moest zwijgen over de wapens van de Amerikanen, maar de paus verwees dus zelf specifiek naar die wapenaanvoer.

CLAES: Hij was zeer specifiek, en noemde zelfs de naam van de basissen waarlangs de wapenleveringen plaatsvonden. Hij kende het dossier

tot-en-met. Nadien heb ik publicaties gelezen over de financiële problemen van het Vaticaan, over de moeilijke situatie van de Vaticaanse banken, en de daaraan verbonden redenen die uiteindelijk geleid hebben tot het onverwachte ontslag van de Duitse paus Benedictus XVI in 2013. Hij bleek te zijn gecounterd door een groep kardinalen die de zaak echt in handen hadden, ook financieel. Het moet dus nog een veel omvangrijker kluwen geweest zijn dan het dossiertje waarin ik plots was terechtgekomen...

VAN CAUWELAERT: Benedictus XVI, de opvolger van Johannes Paulus II, heeft zelfs de gewezen voorzitter van de Duitse Bundesbank, Hans Tietmeyer, opgeroepen om in het Vaticaan financieel orde op zaken te stellen.

CLAES: Ze hebben meerdere bekende bankiers zo'n opdracht gegeven. En verschillenden van hen namen ook weer snel ontslag, omdat ze telkens geboycot werden. In die mate dus dat zelfs de volledige wetgevende tekst die de Duitse paus Benedictus XVI had opgesteld, drastisch gemendeerd en gewijzigd werd, zonder zijn toelating. Waarop hij uiteindelijk de handdoek in de ring heeft gegooid.

VAN CAUWELAERT: Toen bleek dat hij niet onfeilbaar was. Maar laten we terugkeren naar uw gesprek met Johannes Paulus...

CLAES: Johannes Paulus II beschouwde de strijd tegen het communisme als een van zijn meest fundamentele opdrachten, en in die zin moet je de wapentrafiek naar Angola zien. Hij had als geestelijke jarenlang in het communistische Polen geleefd en gewerkt, de haat zat heel diep. We hebben daarop een heel pittige discussie gevoerd. 'Het is toch heel merkwaardig dat ik hier sta met de hoogste vertegenwoordiger van de kerk van Rome, die gebouwd is op het fundament van vredelievende betrekkingen tussen de mensen en de gelovigen, en dat hij het is die hier pleit voor een man die zich verdienstelijk heeft gemaakt in het leveren van wapens. Heb ik mij van adres vergist?' heb ik hem gevraagd. De discussie werd steeds scherper en liep wat uit de hand. Waarop hij uiteindelijk zei: 'Als kerk hebben wij ook wereldlijke verantwoordelijkheden, zeker in de strijd tegen een beweging en een filosofie die een bedreiging vormt voor

de kerk, het communisme. U weet beter dan wie ook hoe wij in Polen geleden hebben onder de communisten. Onder geen beding moet u mij dus de les komen lezen over wapentrafieken. Ja, die zijn er geweest, en ze waren nodig ook. Dus ik herhaal: de man die dat allemaal mogelijk heeft gemaakt, gaan wij vandaag niet afdanken. We houden hem in het zadel, ook al is hij ziek.' Hij heeft me dat nooit vergeven.

VAN CAUWELAERT: Hadden de Amerikanen geen temperende invloed op hem?

CLAES: Nee. Toen de zaak-Agusta was ontploft en ik als beschuldigde naar het proces moest, heeft een vooraanstaand politicus uit het Witte Huis me zelfs gebeld. 'Het is een aanval tegen u vanwege het Vaticaan en we halen het niet. We hebben verloren, u mag verwachten dat u veroordeeld wordt.' Tegen het Vaticaan kon zelfs Washington niks beginnen.

VAN CAUWELAERT: Voelde u op dat moment zelf, na uw ontmoeting met de paus, dat de dingen veranderden? Aanvankelijk genoot u grote steun.

CLAES: Zodra ik wist dat er zoiets bestond als de zaak-Agusta, voelde ik dat veranderen. Op een bepaald moment – ik wist toen nog nergens van – kwam een van mijn kabinetschefs, Johan Delanghe, bij mij. 'We zitten in moeilijkheden', zei hij. Hij vertelde me dat Etienne Mangé, op dat moment penningmeester van de socialistische partij, en Luc Wallyn, adjunct-partijsecretaris, een deal hadden gesloten met de Italiaanse helikopterbouwer Agusta. Die had smeergeld betaald aan de SP en aan onze Waalse zusterpartij PS, en mocht in ruil helikopters leveren aan het Belgische leger. Een rogatoire commissie in Zwitserland stond, zo deelde Johan Delanghe me mee, op het punt dat te ontdekken. Hij kwam mij vragen of ik er niet voor kon zorgen dat dat onderzoek werd stopgezet. Mijn reactie was duidelijk: 'Ik? Ik kan juist niks stoppen. Als het al te stoppen zou zijn. Maar ik ga dat in geen geval doen. Als dat gebeurd is, dan is dat gebeurd.'

VAN CAUWELAERT: Dat is het eerste wat u vernam over de zaak?

© 2025 Uitgeverij Manteau / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen
en Willy Claes & Rik Van Cauwelaert

www.standaarduitgeverij.be
info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:
New Book Collective, Utrecht
www.newbookcollective.com

Eerste druk september 2025

Omslagontwerp: Herman Houbrechts
Binnenwerk: Ready2Print
Auteursfoto's: Bart Van der Moeren

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Niets uit dit boek mag op enigerlei wijze worden gebruikt of gereproduceerd
voor het trainen van kunstmatige-intelligentietechnologieën of -systemen.
Dit werk mag niet gebruikt worden voor tekst- en datamining (artikel 4,
lid 3 Richtlijn (EU) 2019/790).

ISBN 978 90 223 4198 8
D/2025/0034/373
NUR 680